

DOI: [10.26565/2311-2379-2023-104-11](https://doi.org/10.26565/2311-2379-2023-104-11)
УДК 016.37

Б. І. БЕЗЗУБКО

кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Донбаська національна академія будівництва і архітектури
вул. Карпатська, 15, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2487-1316>, e-mail: okbuzzeb@gmail.com

А. О. ПОНОМАРЬОВА

здобувач вищої освіти
Донбаська національна академія будівництва і архітектури
вул. Карпатська, 15, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-1202-2058>, e-mail: a.ponomaryova@donnaba.edu.ua

ПЕРЕМИЩЕНІ ЗАКЛАДИ ВИЩОЇ ОСВІТИ: НОВІ ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Метою даної публікації є розробка напрямів розвитку переміщених закладів вищої освіти (ЗВО) на основі дослідження впливу військових дій. Під час здійсненого дослідження проаналізовано основні наслідки впливу військових дій на вищу освіту України. Встановлено: здійснення масштабних переміщень ЗВО через військові дії; значне руйнування й пошкодження матеріально-технічної бази ЗВО; зменшення кадрового складу викладачів і робітників закладів вищої освіти, контингенту абітурієнтів та студентів; погіршення психоемоційного стану учасників освітнього процесу. За період (2014–2022 рр.) відбулися певні негативні зміни у деяких переміщених ЗВО, які не завжди змогли відновити кадровий потенціал, виробничі площі, бібліотеку. Різко зменшилася у цих закладах вищої освіти кількість викладачів, абітурієнтів та студентів. Багато переміщених ЗВО погіршили значно свої позиції у рейтингах університетів України. Війна утруднила доступ до освіти; розширила освітню нерівність; оказала негативний вплив на якість освітнього процесу, успішність навчання здобувачів освіти у порівнянні з існуючими стандартами. У результаті порівняння переміщення ЗВО України через військові дії у 2014–2015 рр. і в 2022 р. визначена різниця у масштабах переміщення, напрямах здійснення національної і міжнародної допомоги закладам вищої освіти, моделі переміщення. Встановлено: в процесі релокації ЗВО особливу роль зіграли зміни у нормативно-правовому механізмі управління вищою освітою через прийняття нових нормативно-правових документів і вдосконалення уже існуючих. Охарактеризовано нормативно-правові документи, які прийняло Міністерство освіти і науки України з урахуванням введення воєнного стану: спрямовані на мінімізацію втрат від російської агресії; на переміщення ЗВО та їх відокремлених структурних підрозділів; накази щодо внесення змін до існуючих документів. Для подальшого розвитку переміщених ЗВО повинно вибрати напрями розвитку. При виборі напряму і стратегії має враховуватися вид використовуваних ресурсів (бюджетні ресурси; міжнародна технічна допомога, поєднання бюджетних і міжнародних ресурсів); існуючі можливості і загрози. Запропоновано: здійснення вибору напряму подальшого розвитку переміщених ЗВО в залежності від виду ресурсів, що використовуються; диджиталізація управлінського і навчального процесів. Зміни в стані вищої освіти обумовлюють необхідність розробки стратегій подальшого функціонування переміщених ЗВО, корегування існуючої Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки.

Ключові слова: **вища освіта, заклад вищої освіти, релокація, військові дії.**

JEL Classification: I21, I23, I24, I25.

Постановка проблеми. За останній час в Україні відбулися великі зміни у всіх сферах суспільства, в тому числі у вищій освіті. Зараз вища освіта в Україні знаходиться під впливом нового виклику – російсько-української війни. Масштабний вплив військових дій на заклади вищої освіти (ЗВО) потребує оцінки наслідків військових дій, аналізу стану закладів вищої освіти, особливо тих, що зазнали переміщення у більш безпечні регіони країни. Тільки на основі такого аналізу можливо здійснювати пошук не тільки напрямів адаптації освіти до нових викликів, а й розробку перспективних управлінських рішень по подоланню негативного впливу і подальшому розвитку освіти в умовах війни та післявоєнний час. Це дослідження стає особливо актуальним у зв'язку з роллю вищої освіти в післявоєнному відновленні країни.

Аналіз останніх досліджень. Загальна парадигма сучасної української вищої освіти охарактеризована в Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки (Про

схвалення, 2022), яка прийнята напередодні початку великомасштабної російської агресії. Але, поява нових викликів та загроз в сфері вищої освіти під час війни потребує внесення змін у діючу стратегію, її трансформацію за вимогами часу.

За останній час вже почали з'являтися аналітичні звіти вітчизняних і зарубіжних дослідників, в яких розглядаються окремі питання наслідків військової агресії для вищої освіти України. Можливо визначити змістовні звіти: вчених Міністерства освіти і науки України (Освіта, 2022), аналітичного центру Cedos (Війна та освіта, 2023), Ніколаєва Є., Рій Г., Шемелинець І. (2023) та інших. Особливості розвитку вищої освіти в сучасних умовах військових дій розглянуто в працях Т. Гуменюк (Гуменюк, 2022), Т. Нагорняк (Нагорняк, 2023; Нагорняк, 2020) та інших. Здійсненню комплексних досліджень заважає відсутність достовірних статистичних і відомчих даних щодо наслідків агресії. Слід зазначити, що автори статті працюють і навчаються в ЗВО, який міняв свою локацію двічі – у 2015 р. та 2022 р., і вони мали змогу безпосередньо здійснювати дослідження цих процесів на прикладі конкретної академії.

Незважаючи на появу перших публікацій за темою, слід констатувати нерозробленість багатьох теоретичних та практичних питань функціонування переміщених закладів вищої освіти в умовах війни. Тому представлена стаття є спробою поглибити такі дослідження і запропонувати напрями можливого подальшого розвитку цих закладів вищої освіти.

Мета та завдання. Метою даної публікації є розробка напрямів розвитку переміщених закладів вищої освіти на основі дослідження впливу військових дій. До основних завдань дослідження відносяться наступні: аналіз наслідків впливу військових дій на вищу освіту України; порівняння процесів переміщення ЗВО у 2014-2015 рр. і в 2022 р.; розробка напрямів розвитку переміщених ЗВО в сучасних умовах.

Основні результати дослідження. Повномасштабна війна Росії проти України (2014 р. – по теперішній час) привела до тяжких наслідків для вищої освіти в Україні. У результаті дослідження було визначені наступні основні, великомасштабні наслідки.

1. Масштабні переміщення ЗВО через військові дії.

Можливо визначити 2 хвили переміщення ЗВО України у 2014-2015 рр. та у 2022 році:

1) У 2014–2015 рр. багато університетів, які були розміщені в Донецькій і в Луганській областях, РА Крим, було переміщено з тимчасово окупованих територій. На нових місцях переміщені начальні заклади продовжили свою освітню діяльність.

За 8 років відбулися певні негативні зміни у деяких переміщених ЗВО, які не завжди змогли відновити кадровий потенціал, виробничі площі, бібліотеку. Різко зменшилася у них кількість абітурієнтів та студентів, які у своєму виборі ЗВО орієнтувалися на навчання у тих інститутах, які були розташовані у більш безпечніших регіонах України. Багато переміщених ЗВО погіршили значно свої позиції у «Топ-200 університетів України» (табл. 1). Деяких переміщених ЗВО взагалі вже немає у рейтингу кращих 200 навчальних закладів України.

Таблиця 1 – Зміни у місті рейтингу закладів вищої освіти України переміщених університетів

Table 1 – Changes in the rating of higher education institutions of Ukraine of displaced universities

Назва ЗВО	2022 р.	2013 р.	Зміни у рейтингу
Донецький національний університет імені Василя Стуса	21	17	-4
Донецький національний технічний університет	41	18	-23
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка	79	21	-58
Донецький національний медичний університет	65	23	-42
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Дала	51	30	-21
Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського	142	57	-85
Донбаська національна академія будівництва і архітектури	154	164	+10
Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка	-	198	+198

Джерело: складено на основі даних (Рейтинги, 2022).

2) Переміщення ЗВО України у 2022 р.
Представляється доцільним порівняти здійснення переміщення ЗВО України у 2014–2015 рр. і в 2022 р., не зважаючи на відсутність достатньої інформації (табл. 2).

Таблиця 2 – Порівняння здійснення переміщення закладів вищої освіти України через військові дії

Table 2 – Comparison of relocation of higher education institutions of Ukraine due to military operations

Показники	Переміщення ЗВО у 2014–2015 рр.	Переміщення ЗВО у 2022 р.
Масштаб переміщення	18 державних та 1 приватний ЗВО Донецької, Луганської областей і АР Крим.	131 ЗВО. У цих закладах вищої освіти працювало 6,9 тис. викладачів.
Напрями допомоги на національному рівні	Допомога з національного бюджету незначна. Переміщеним ЗВО встановлено фіксований обсяг державного замовлення на підготовку фахівців, перенесена акредитація освітніх програм.	Сформовано нормативно-правове забезпечення переміщення і функціонування ЗВО
Міжнародна допомога	Відбувалася у рамках міжнародних проектів, спрямована на ремонт представлених приміщень, гуртожитків.	Відбувалася у напрямі отримання комп'ютерного та серверного обладнання, гуманітарної допомоги
Модель організації функціонування	Переміщення на нове місце навчання бажаних співробітників ЗВО, студентів. Навчання відбувалося у очній формі, крім навчання у період пандемії коронавірусу.	На нове місце переміщувалося переважно адміністрація та бухгалтерія закладу. Викладачі та студенти здійснюють дистанційне навчання на платформах Moodle або Google Classroom.

Джерело: складено авторами самостійно.

2. Відбулося значне руйнування й пошкодження матеріально-технічної бази ЗВО.
Відповідно даних Міністерства освіти і науки України (на листопад 2022 р.) 2556 закладів освіти постраждали від військових дій, з них 361 заклад зруйновано повністю. У регіональному розрізі найбільше руйнування припадали на заклади чотирьох областей (табл. 3).

Таблиця 3 – Кількість зруйнованих закладів вищої освіти (станом на 1 листопада 2022 р., одиниць)
Table 3 – The number of destroyed higher education institutions (November 1, 2022, units)

Область	Зруйновано	Пошкоджено
Запорізька	3	11
Миколаївська	2	15
Луганська	3	4
Харківська	2	52
Донецька	7	40
Київська	1	1
Сумська	-	10
м. Київ	8	

Джерело: складено за даними Міністерства освіти і науки України.

За підрахунками фахівців, загальна сума збитків, завданих російською агресією, освітній інфраструктурі становить 8,2 млрд. грн (це складає 6% від загальної кількості збитків) (станом на листопад 2022 року).

3. Відбулося значне зменшення кадрового складу викладачів і робітників закладів вищої освіти, контингенту абітурієнтів та студентів через посилення міграційних процесів до інших регіонів країни й за кордон. 665 тисяч студентів та учнів шкіл (16% від загальної кількості) та 25 тисяч викладачів (6% від загальної кількості) виїхали закордон (Education, 2022). Багато викладачів та студентів, з тих хто лишилися в Україні, не мали можливості використовувати інтернет, або робота інтернету не була стабільною. Це викликало багато труднощів в організації дистанційного навчання.

4. За думкою деяких експертів, війна утруднила доступ до освіти, розширила освітню нерівність, оказала негативний вплив на якість освітнього процесу, успішність навчання здобувачів освіти у порівнянні з існуючими стандартами. Наслідки війни вплинули на погіршення психоемоційного стану учасників освітнього процесу (Назаренко, 2022). У результаті проведеного соціологічного онлайн-дослідження (Kugarov, Pavlenko & Drozdov, 2022) студенти і викладачі зазначали: погіршення психоемоційного стану (84,3% от загальної кількості опитаних), виснаження (86,7%), самотність (51,8%), нервозність (84,4%) та інші негативні ознаки. 32,1% опитаних здобувачів освіти зазначили, що їм «важче зосередитися на навчанні, ніж до початку повномасштабної війни»; 13,5% зазначили, що вони зараз втратили інтерес до навчання; 5,9% не бачать сенсу зараз здобувати вищу освіту; 26,9% не можуть якісно навчатися, як до початку війни (Вища, 2022).

Серед найбільш гострих організаційних проблем студенти і викладачі вказують неможливість організації доступу до інтернету та проблеми з комунікацією, великий обсяг навантаження через перерву у навчанні.

5. Через війну 2022 р. відбулися значні зміни в нормативно-правовому механізмі управління вищою освітою.

МОН України прийняло ряд нормативно-правових документів, які можливо класифікувати наступним чином.

1) Накази, які спрямовано на мінімізацію втрат від російської агресії. Вже 25.02.2022 р. з'явилися рекомендації та роз'яснення МОНУ стосовно припинення освітнього процесу та оголошення вимушених канікул на два тижні (Роз'яснення, 2022).

У березні 2022 р. Верховна Рада України законодавчо встановила гарантії на продовження освітнього процесу в найбільш безпечній формі, на збереження викладачам місяця роботи та середнього заробітку, виплати стипендії для здобувачів освіти та інше.

2) Накази про переміщення ЗВО та їх відокремлених структурних підрозділів. Більшість ЗВО переміщено до Дніпропетровської, Запорізької й Хмельницької областей (ці області прийняли на нові місця по три заклади вищої освіти). Більшість переміщених ЗВО зараз розміщуються на території інститутів споріднених за галузевою ознакою.

3) Нові накази МОН України щодо внесення змін до існуючих документів, які прийняті з урахуванням воєнного стану («Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану» (Наказ, 2022); «Порядок прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2022 році» (Порядок, 2022) та інші).

У цих законодавчих документах сформовано інституційну основу для здійснення заходів: щодо забезпечення захисту учасників навчального процесу; проведення за необхідністю евакуації; створення спеціальних умов навчання для тих студентів, які знаходяться у Збройних Силах України, залучаються до волонтерської діяльності та інше.

Важливим є те, що переміщення ЗВО, не зважаючи на збільшення масштабів, проходило вже по розробленому раніш (2014–2015 рр.) алгоритму. Широке розповсюдження дистанційних цифрових технологій, яке здійснювалося з моменту пандемії коронавірусу, сприяло поліпшенню переїзду та більш легкій адаптації студентів і викладачів до нових реалій.

Розробка можливих сценаріїв (оптимістичного, песимістичного і реального) майбутнього переміщених ЗВО повинна здійснюватися на основі SWOT-аналізу виділених підгруп інститутів. Виділення підгруп може бути за ознаками географічного місцерозташування; необхідних ресурсів на повернення і відновлення діяльності; кількісного і якісного складу викладачів і здобувачів освіти і т.п. Процес прийняття рішень повинен враховувати національні, регіональні і місцеві інтереси, плани і стратегії майбутнього відновлення території

України. Переміщені ЗВО повинні розробити свою стратегію функціонування в умовах релокації. Для подальшого розвитку переміщені ЗВО повинні вибрати напрями розвитку, в основі яких є вид використовуємих ресурсів (табл. 4), існуючі можливості і загрози.

Важливим напрямом розвитку повинна стати діджиталізація навчального та управлінського процесів в ЗВО. Діджиталізація буде включати впровадження Е-обігу документації ЗВО; розширення застосування електронного навчання та дистанційних освітніх технологій при реалізації освітніх програм; створення електронних підручників та навчальних посібників, електронних інформаційно-освітніх середовищ та платформ, електронних навчальних курсів; розвиток цифрової бібліотеки інститутів та інше.

Таблиця 4 – Характеристика напрямів розвитку переміщених ЗВО
Table 4 – Characterization of the directions of development of displaced higher education institutions

Розвиток переміщених ЗВО на основі основних ресурсів		
Державна допомога	Міжнародна допомога	Оптимальний підхід
Спеціально розроблені програми державної підтримки, уніфікація програм, об'єднання переміщених ЗВО.	Організаційна та фінансова допомога від міжнародних інституцій і міжнародних програм, можлива інтеграція в європейський освітній простір на основі адаптація іноземного досвіду.	Поєднання у використанні як внутрішніх і зовнішніх ресурсів забезпечує розвиток переміщених ЗВО на основі державної і міжнародної допомоги.

Джерело: складено авторами.

Висновки. Під час здійсненого дослідження проаналізовано вплив військових дій на вищу освіту України. До основних наслідків з наслідків російської військової агресії віднесено: масштабні переміщення ЗВО через військові дії; значне руйнування й пошкодження матеріально-технічної бази ЗВО; зменшення кадрового складу робітників закладів вищої освіти, контингенту абітурієнтів та студентів; погіршення психоемоційного стану учасників освітнього процесу.

У результаті порівняння переміщення ЗВО України через військові дії у 2014–2015 рр. і в 2022 р. визначені особливості сучасного етапу релокації: значне збільшення масштабів переміщення; існування різниці у напрямках здійснення національної і міжнародної допомоги переміщеним ЗВО, у моделі переміщення. Встановлено, що у процесі релокації ЗВО особливу роль зіграли зміни у нормативно-правовому механізмі управління вищою освітою через прийняття нових нормативно-правових документів і вдосконалення уже існуючих.

З метою подальшого розвитку переміщених ЗВО запропоновано здійснювати вибір напрямку розвитку в залежності від виду основних використаних ресурсів. Підкреслена важливість здійснення діджиталізації управлінського і навчального процесів у переміщених ЗВО.

Поява великомасштабних наслідків, необхідність розробки стратегій подальшого функціонування переміщених ЗВО вимагають внесення змін в існуючу Стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 р., №286-р. *Кабінет Міністрів України*: веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitkuvishchoyi-osviti-v-ukrayini-na-20222032-roki-286->
2. Освіта України в умовах воєнного стану: інформаційно аналітичний збірник. Київ, 2022. 358 с.

3. Війна та освіта. Як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи. 2023. CEDOS: веб-сайт. URL: <https://cedos.org.ua/researches/vijna-ta-osvita-yak-rik-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-vplynuv-na-ukrayinski-shkoly/>
4. Ніколаєв Є., Рій Г., Шемелинець І. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт. К: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с.
5. Гуменюк Т. Сучасний менеджмент вищої освіти в умовах часу. *Український інформаційний простір*. 2022. №2(10). С. 54–64. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7948.10.2022.269652>
6. Нагорняк Т.Л. Кризовий менеджмент переміщених ЗВО України в умовах воєнного стану. *Політичне життя*. 2023. № 1. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2023.1.1>
7. Нагорняк Т.Л. Розвиток потенціалу закладу вищої освіти в системі управлінських практик. *Економіка і організація управління*. 2020. № 4(40) С. 187–197. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2020.4>
8. Рейтинги ЗВО. 2022. *Osvita.UA*: веб-сайт. URL: <https://osvita.ua/vnz/rating/86578/>
9. На листопад 2022 року загальна сума збитків, завданих інфраструктурі України, складає майже \$136 млрд. *Київська школа економіки*: веб-сайт. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/na-listopad-2022-roku-zagalna-suma-zbitkiv-zavdana-infrastrukturiukrayini-skladaye-mayzhe-136-mlrd/>
10. Education: Impact of the War in Ukraine. 2022. *Reliefweb*: веб-сайт. URL: https://reliefweb.int/attachments/049e4189-c707-43dc-be5ef1c95094885b/education_impact_of_the_war_in_ukraine.pdf
11. Назаренко Ю. Освітні втрати: підходи до вимірювання та компенсації. 2022. CEDOS: веб-сайт. URL: <https://cedos.org.ua/researches/osvitni-vtraty-pidhody-do-vymiryuvannya-ta-kompensaciyi/>
12. Kurapov A., Pavlenko V., Drozdov A. Toward an Understanding of the Russian-Ukrainian War Impact on University Students and Personnel. 2022. DOI: <https://doi.org/10.1080/15325024.2022.2084838>
13. Вища освіта в умовах війни очима студентів. 2022. *Школа політичної аналітики НАУКМА*: веб-сайт. URL: <https://spa.ukma.edu.ua/>
14. Роз'яснення щодо роботи закладів освіти в межах правового режиму воєнного стану. 2022. *Кабінет Міністрів України*: веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/rozyasnennya-mon-shchodo-roboti-zakladiv-osviti-u-mezhah-pravovogo-rezhimu-voyennogo-stanu>
15. Наказ МОН України «Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану» від 07.03.2022 р., № 235.
16. Порядок прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2022 році: затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 27.04.2022 р., № 392. *Міністерство освіти і науки України*: веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/vstup-2022/05.05.2022/Poryadok.pryyomu.VO.392-400.05.05.2022.pdf>

Стаття надійшла до редакції 11.05.2023

Стаття рекомендована до друку 25.05.2023

REFERENCES

1. On the approval (2022) of the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022–2032: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated February 23, 2022. 286. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitkuvishchoyi-osviti-v-ukrayini-na-2022032-roki-286->
2. Education (2022) of Ukraine under martial law: an informational and analytical collection. Kyiv.
3. War and education. (2023). How a year of full-scale invasion affected Ukrainian schools. Retrieved from <https://cedos.org.ua/researches/vijna-ta-osvita-yak-rik-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-vplynuv-na-ukrayinski-shkoly/>
4. Nikolaev, E., Rii, G., Shemelinets, I. (2023). Higher education in Ukraine: changes due to the war: analytical report. K: Kyiv University named after Boris Grinchenko. (in Ukrainian)

5. Gumenyuk, T. (2022). Modern management of higher education in the conditions of time. *Ukrainian information space*, 2(10), 54-64. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-7948.10.2022.269652> (in Ukrainian)
6. Nagornyak, T. L. (2023). Crisis management of displaced military personnel of Ukraine under martial law. *Political life*, 1. doi: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2023.1.1> (in Ukrainian)
7. Nagornyak, T. L. (2020). Development of the potential of the institution of higher education in the system of management practices. *Economics and management organization*, 4(40). 187-197. doi: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2020.4> (in Ukrainian)
8. Ratings (2022) of higher education institutions. Retrieved from <https://osvita.ua/vnz/rating/86578/>
9. As of November (2022), the total amount of damage caused to the infrastructure of Ukraine is almost \$136 billion. Retrieved from <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/na-listopad-2022-roku-zagalna-suma-zbitkiv-zavdana-infrastrukturiukrayini-skladaye-mayzhe-136-mlrd/>
10. Education (2022): Impact of the War in Ukraine. Retrieved from https://reliefweb.int/attachments/049e4189-c707-43dc-be5ef1c95094885b/education_-_impact_of_the_war_in_ukraine.pdf
11. Nazarenko, Yu. (2022). Educational losses: approaches to measurement and compensation. Retrieved from <https://cedos.org.ua/researches/osvitni-vraty-pidhody-dovymiryuvannya-ta-kompensacziyi/> (in Ukrainian)
12. Kurapov, A., Pavlenko, V., Drozdov, A. (2022). and etc. Toward an Understanding of the Russian-Ukrainian War Impact on University Students and Personnel. doi: <https://doi.org/10.1080/15325024.2022.2084838>
13. Higher (2022) education in the conditions of war through the eyes of students. Retrieved from <https://spa.ukma.edu.ua/>
14. Clarification (2022) regarding the work of educational institutions within the legal regime of martial law. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/rozyasnennya-mon-shchodo-roboti-zakladiv-osviti-u-mezhah-pravovogo-rezhimu-voyennogo-stanu>
15. Order (2022) of the Ministry of Education and Culture of Ukraine "On some issues of organizing the work of institutions of professional pre-university and higher education during martial law" dated March 7. No. 235.
16. Admission (2022) procedure for higher education in 2022: approved. by order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated April 27. No. 392. Retrieved from https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/vstup-2022/05.05.2022/Poryadok_pryyomu_VO.392-400.05.05.2022.pdf

The article was received by the editors 11.05.2023
The article is recommended for printing 25.05.2023

B. BEZZUBKO, Ph.D. (Public Administration), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management, Donbass National Academy of Civil Engineering and Architecture, 15 Karpatska St., Ivano-Frankivsk, 76019, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2487-1316>, e-mail: okbuzzeb@gmail.com
A. PONOMAROVA, Student of Higher Education, Donbass National Academy of Construction and Architecture, 15 Karpatska St., Ivano-Frankivsk, 76019, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-1202-2058>, e-mail: a.ponomaryova@donnaba.edu.ua

DISPLACED HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS: NEW CHALLENGES AND PROSPECTS

The aim of the article is to elaborate directions for the development of displaced higher education institutions (HEIs) based on the study of the impact of hostilities. The study analyses the main consequences of hostilities for higher education in Ukraine. The study reveals: large-scale displacement of higher education institutions as a result of hostilities; significant destruction and damage to the material and technical base of higher education institutions; reduction of the staff of teachers and employees of higher education institutions and the contingent of applicants/students; deterioration of the psycho-emotional state of participants in the educational process. During the period (2014–2022), there were some negative changes in a number of displaced HEIs, which were not always able to restore their human resources, production facilities and libraries. The number of teachers, applicants and students in these higher education institutions has sharply decreased. Many of the displaced universities have significantly deteriorated their positions in Ukrainian university rankings. The war has

complicated access to education, deepened educational inequality, and negatively affected the quality of the educational process and students' academic performance compared to existing standards. A comparison of the displacement of Ukrainian higher education institutions as a result of hostilities in 2014–2015 and in 2022 revealed a difference in the scale of displacement, the directions of national and international assistance to higher education institutions, and the model of displacement. It is established that in the process of relocation of higher education institutions, a special role was played by changes in the regulatory mechanism of higher education management through the adoption of new and improvement of existing regulations. The author describes the regulatory documents adopted by the Ministry of Education and Science of Ukraine in connection with the introduction of martial law: those aimed at minimising losses from Russian aggression; those on relocation of higher education institutions and their separate structural subdivisions; and orders amending existing documents. For further development, the displaced higher education institutions should choose development directions. The choice of direction and strategy should take into account the type of resources used (budgetary resources; international technical assistance, a combination of budgetary and international resources); existing opportunities and threats. It is proposed to implement: the choice of the direction of further development of displaced HEIs depending on the type of resources used; digitalization of management and educational processes. Changes in the state of higher education necessitate the development of strategies for the further functioning of displaced higher education institutions, as well as the adjustment of the existing Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022–2032.

Keywords: higher education, higher education institution, relocation, military action.

JEL Classification: I21, I23, I24, I25.

Як цитувати: Беззубко Б.І., & Пономарьова А.О. (2023). Переміщені заклади вищої освіти: нові виклики і перспективи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна серія «Економічна»*, (104), 100-107. <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2023-104-11>

In cites: Bezzubko B., & Ponomarova A. (2023). Displaced higher education institutions: new challenges and prospects. *Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University Economic Series*, (104), 100-107. <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2023-104-11> (in Ukrainian)
